

De collectie Camille Huysmans

Eindelijk is het zover: de collectie Camille Huysmans is in die mate ontsloten dat we ze kunnen voorstellen aan het publiek. We deden dat al via onze nieuwsbrief, maar willen het ook in ons tijdschrift bekendmaken. De collectie is namelijk danig rijk en interessant voor een breed scala aan onderzoekspistes. De bijzonder omvangrijke collectie van Camille Huysmans werd in 1974 officieel eigendom van de Stad Antwerpen. Tot 2009 werd ze beheerd door de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Camille Huysmans. Mits bemiddeling van die Stichting, en in het bijzonder van haar voorzitter Roger Rennenberg, kreeg Amsab-Instituut voor Sociale Geschiedenis de collectie in 2009 in bruikleen om ze te ontsluiten. Duizenden werkuren later stellen we niet zonder fierheid het resultaat van deze ontsluitingsoperatie voor. Ze heeft betrekking op het archief, de bibliotheek en de gigantische foto-collectie van Camille Huysmans en is verwerkt door de collectiemedewerkers Gert Van Overstraeten, Maarten Savels, Renilde Kerstens, Luc Lievyns en Rita Calcoen.

Het Archief van Camille Huysmans

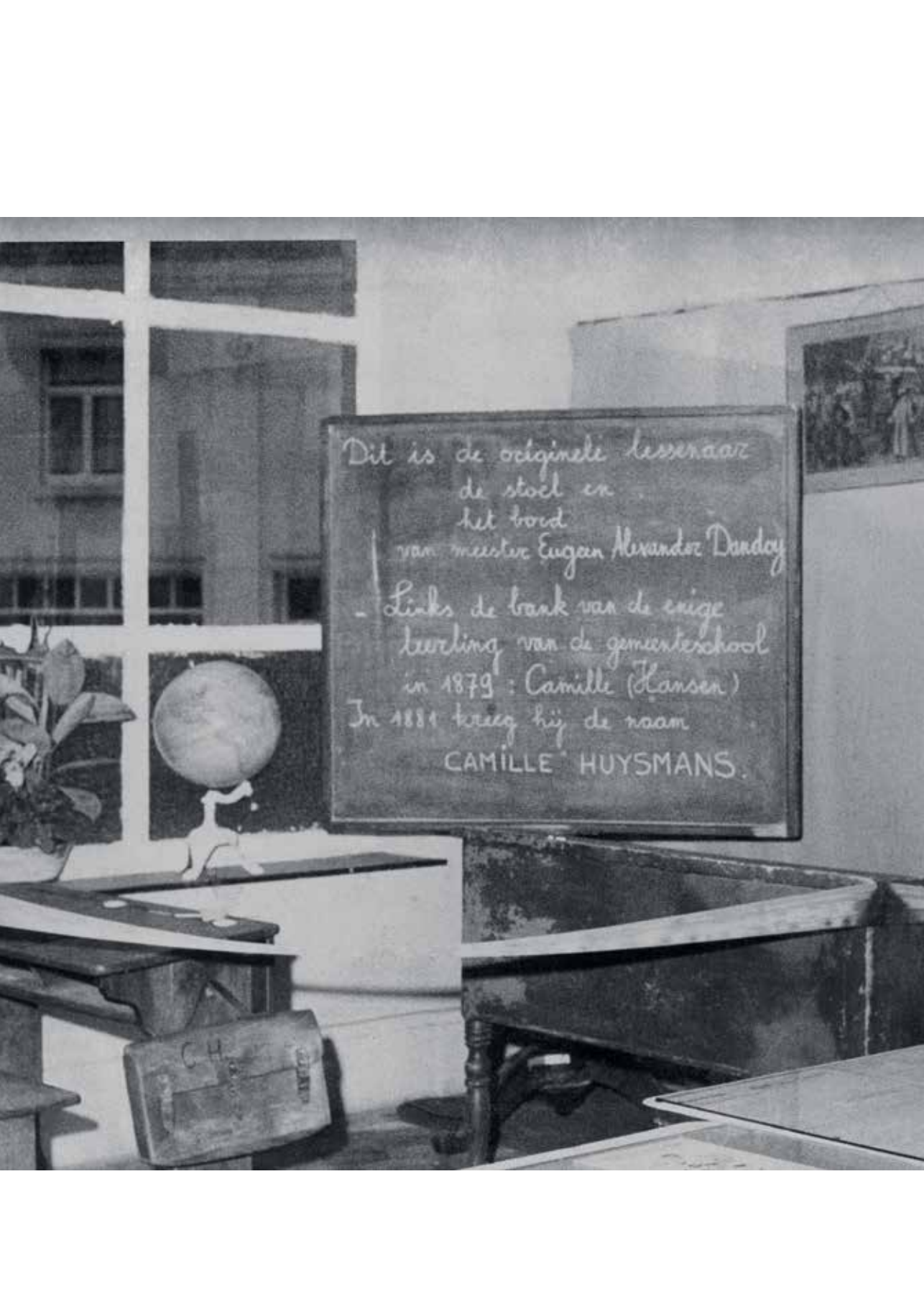
Gert Van Overstraeten, archivaris, Amsab-ISG

Als socialistisch politicus drukte Huysmans zijn stempel op de Belgische binnenlandse politiek. Ook internationaal speelde hij een prominente rol. Het omvangrijke archief dat hij naliet, bevat dan ook een schat aan bronnenmateriaal over de meest diverse en uiteenlopende onderwerpen.

1871 was niet enkel het jaar van de revolutionaire opstand van de Commune van Parijs, in dat jaar werd ook Camille Huysmans geboren. En in 1968, het jaar van de Parijse studentenrevolte, is Huysmans overleden. In die kleine eeuw was Huysmans getuige van ingrijpende gebeurtenissen zoals twee wereldoorlogen, de Russische Revolutie, de Spaanse burgeroorlog, de Koude Oorlog, de onafhankelijkheidsstrijd van de kolonies ...

In zijn archief springen een aantal zaken in het oog. Wat betreft de nationale politiek zeker het wel en wee in de Belgische socialistische partij (en de daaraan gelieerde organisaties); de lokale Brusselse en vooral Antwerpse politiek en daarmee samenhangend de belangen van de Antwerpse haven; de diamantnijverheid en de Joodse

Het klaslokaal van Camille Huysmans zoals uitgebeeld in een tentoonstelling in Bilzen in 1971. (Amsab-ISG-Gent)

Dit is de oetginete leraar
de stoel en
het bord
van meester Eugen Alexander Dandoy

- Links de bank van de enige
leerling van de gemeenteschool
in 1879 : Camille (Hansen)

In 1881 kreeg hij de naam
CAMILLE HUYSMANS.

inwoners; allerhande onderwijskwesties; de taalstrijd en communautaire kwesties waarbij zijn streven naar de vernederlandsing van de Gentse universiteit een belangrijke plaats inneemt; de Eerste Wereldoorlog met de geïnterneerde Belgische soldaten in Nederland, het activisme en de amnestie; de Tweede Wereldoorlog met de Belgische vluchtelingen in Groot-Brittannië en de collaboratie en daaropvolgende epuratie; de Koningskwestie; de onafhankelijkheid van Belgisch-Congo en Ruanda-Urundi ... Op internationaal vlak denk ik in de eerste plaats aan de rol van Huysmans in de Socialistische Internationale, en dan vooral als secretaris van het Internationaal Socialistisch Bureau (1905-1922), als secretaris en voorzitter van de Labour and Socialist International/Internationale Ouvrière Socialiste (1940-1945) en als rapporteur van de Triëste-commissie van de Socialistische Internationale (begin jaren 1950).

Deze niet-limitatieve opsomming van in het oog springende thema's mag niet verhullen dat het archief zo'n grote rijkdom aan materiaal bevat dat het soms moeilijk wordt door de bomen het bos nog te zien. Zo verzette Huysmans zich ook tegen de verplichting voor katholieke onderwijzeressen om hun ontslag aan te bieden als ze huwden, was hij fel gekant tegen hanengevechten, diende hij een wetsvoorstel in voor een verbod op boksen en catchwedstrijden, was hij tussenpersoon bij de verkoop van documenten die de Joodse afkomst van Christoffel Columbus aantoonde ... Hij was ook lid van de raad van de internationale vredesorganisatie Organisation centrale pour une paix durable gedurende de Eerste Wereldoorlog, of vicevoorzitter van de antifascistische groep Fight For Freedom tijdens de Tweede Wereldoorlog, naast zovele andere internationale organisaties waarin hij gedurende zijn leven een actieve rol speelde. Het aantal zaken waarover het

archief informatie bevat, is schier eindeloos en enorm divers.

Daarbij komt nog dat Huysmans, die schepen en tot tweemaal toe minister van Cultuur (en Onderwijs) was, ook op persoonlijk vlak een voorliefde had voor alles wat met cultuur te maken had: literatuur, poëzie, toneel, muziek, schilderkunst ... Slechts weinig kunstvormen kenden geheimen voor deze culturele duizendpoot. We vroegen ons al eens af waar de man in hemelsnaam nog de tijd vond om zich hierin te verdiepen. Zelfs de taalkunde, de toponymie en de rederijderskamers konden zijn belangstelling wegdragen. Ook van zijn liefde en engagementen voor al deze disciplines is de weerslag terug te vinden in zijn archief. Daarbij springt bijvoorbeeld zijn toevallige ontdekking van het handschrift van het 17e-eeuwse mysteriespel *De Menschwording* van rederijker Michiel De Swaen in het oog. Huysmans was toen amper 16. Samen met zijn vriend Cuvelier schreef hij ook de allereerste wetenschappelijke toponymische studie over een Vlaamse gemeente, zijn geboortedorp Bilzen. Ook het fantasiespel *Luna* is van zijn hand. En zijn voorliefde voor de verhalen van Reinaert de vos en Tijn Uilenspiegel is bekend. Hij was er werkelijk dol op.

Als socialist, pacifist, antifascist, internationalist, journalist en politicus onderhield Huysmans gedurende zijn leven honderden nauwe contacten, met bekende en onbekende personen. Zijn archief bevat duizenden brieven en andere documenten die hiermee verband houden. Opmerkelijk voor Huysmans als rabiaat antiklerikaal en antifascist, is dat hier ook opvallend veel geestelijken bij zijn en al dan niet vermeende collaborateurs.

Duivel-doet-al Camille Huysmans was zeker niet voor één gat te vangen, en dat maakt zijn archief er des te interessanter op.

De digitalisering van het archief van Camille Huysmans

Maarten Savels, archivaris, Amsab-ISG

In de periode 2017-2020 werd het hele archief van Huysmans gedigitaliseerd, wat een enorme meerwaarde is voor het onderzoek. Dit grootse project konden we onmogelijk realiseren zonder de gulle steun van de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Camille Huysmans. Amsab-ISG is de Stichting, en in het bijzonder Roger Rennenberg, bijzonder dankbaar dat ze ons in staat heeft gesteld om de archieven van Huysmans op die manier duurzaam te bewaren.

Reeds kort na de overdracht van het archief van Camille Huysmans werd beslist dat het gedigitaliseerd moest worden. Twee redenen lagen hiervoor aan de basis.

Eerst en vooral was Huysmans een bijzonder boeiende persoon die in zijn lange leven ook nog eens veel belangrijke functies heeft uitgevoerd en een uitgebreide en internationale kennissenkring had. Het mag dan ook niet verbazen dat er wereldwijd interesse is voor zijn archief. Gedigitaliseerde stukken kunnen relatief gemakkelijk online worden aangeboden, wat een zegen is voor onderzoekers uit het buitenland.

Ten tweede heeft het archief, net als Huysmans zelf, 'geleefd'. Het is meermaals verhuisd en licht, vocht en gebruik hebben bepaalde delen in de loop der jaren beschadigd. Het is dus niet evident om dit kwetsbare archief regelmatig uit zijn beschermde omgeving te halen voor onderzoek. Eens een stuk gedigitaliseerd is, kan het veilig opgeborgen blijven. Een onderzoeker moet dan wel kunnen beschikken over een natuurgetrouwe kopie van het origineel. Onder meer de kleurweergave moet zo accuraat mogelijk zijn. Daarom maakten we gebruik van Metamorfoze, een internationaal erkende en zeer strikte richt-

lijn voor digitalisering. Deze richtlijn legt een groot aantal voorwaarden vast. Een van de belangrijkste is dat de digitaliseringsapparaten minstens elke dag gekalibreerd worden aan de hand van kleurkaarten die toelaten om witbalans, belichting, oriëntatie en kleur-echtheid te beoordelen. Die kaarten worden gedigitaliseerd en het resultaat wordt met gespecialiseerde software gemeten. Pas als alle metingen binnen bepaalde marges vallen, mag het apparaat gebruikt worden om stukken te digitaliseren.

Uiteraard is niet elk stuk uit het archief even interessant. Bovendien is digitalisering behoorlijk duur en arbeidsintensief. Daarbij komt nog dat ook het opslaan en veilig bewaren van de gedigitaliseerde kopie niet onderschat mag worden. Het was daarom noodzakelijk om te selecteren. Enkel de stukken die Huysmans zelf heeft opgesteld of verzameld met een duidelijk doel kwamen in aanmerking. Knipsels die Huysmans louter als documentatie bewaarde, of stukken die elders ook te vinden zijn, zoals breed verspreide publicaties en parlementaire stukken die ook gepubliceerd zijn in het *Staatsblad*, namen we niet mee. We selecteerden 2777 van de 3302 dossiers, samen goed voor iets minder dan 340.000 pagina's.

Dergelijke digitaliseringsprojecten kunnen we door hun omvang en technische vereisten nooit in huis uitvoeren. Om de uitbesteding zo vlot mogelijk te laten verlopen, was een goede voorbereiding extra belangrijk. We controleerden de geselecteerde dossiers een voor een. We stelden een shadeatlas op, bepaalden het aantal pagina's en maten de paginagrootte. We voorzagen de dossiers ook allemaal van een barcode en een etiket met daarop de belangrijkste aandachtspunten voor de digitaliseringsfirma. Hierop gaven we bijvoorbeeld aan dat een dossier zeer kwetsbaar is en heel voorzichtig behandeld moest worden. Zodra het project liep, stuurde de fir-

I. 2e Commission.

Résolution concernant la ~~coopération~~ coopération et
le socialisme.

Considérant que les sociétés coopératives de consommation ne procurent pas seulement
des avantages matériels immédiats à leurs membres mais sont destinées
à augmenter le niveau de vie politique par la suppression des intermédiaires et
par la création de services de production directement en consommation organisée,

2e à améliorer les conditions de la vie ouvrière
3e à éduquer les travailleurs par le règlement en place d'instances de leurs affaires
propres, et les aider ainsi à préparer la transformation de la coopération en force
d'échange et de production.

Considérant que la coopération n'est elle seule capable d'assurer le bien-être
des travailleurs par le socialisme qui est la conquête des pouvoirs publics pour
l'appropriation collective des moyens de travail;

[Le Congrès, tout en mettant les travailleurs en garde contre ceux qui soutiennent
que la coopération se suffit à elle-même, déclare que le class ouvrier est le plus puissant

ma dagelijks de beelden van de kleurkaarten door, samen met hun metingen, zodat wij ze zo snel mogelijk konden controleren. Als de metingen buiten de normen vielen, dan was het digitaliseringstoestel niet juist ingesteld en was ook de beeldkwaliteit niet goed.

Dat resulteerde dan bijvoorbeeld in beelden met een kleurzweem. In dat geval keurden we de hele batch van die dag af en moest de firma het toestel opnieuw kalibreren en de desbetreffende dossiers opnieuw digitaliseren. Bij oplevering van de beelden gebeurde er nog een aantal controles, onder andere om te verifiëren of er geen pagina's waren overgeslagen. Het spreekt voor zich dat dergelijke controles erg arbeidsintensief zijn. Voor tien tot vijftien uur digitaliseren is al snel één uur controle nodig.

Het digitaliseringsproject verliep in twee fasen. Eerst selecteerden we 545 zeer kwetsbare dossiers. Ze bevatten meteen ook heel interessante documenten: uit de Eerste Wereldoorlog en de periode waarin Huysmans secretaris was van de Tweede Internationale. Deze dossiers werden in 2017 reeds gedigitaliseerd. In 2019-2020 kwamen de resterende 2232 dossiers aan de beurt.

Alle dossiers zijn intussen online raadpleegbaar en zijn te consulteren via <http://opac.amsab.be/Record/625>. Browsen door de collectie kan via het tabblad 'Hiërarchie' onderaan de pagina. Als een digitale kopie beschikbaar is, dan zal een kleine afbeelding of thumbnail van de eerste pagina van het dossier te zien zijn naast de tekst. Als je daarop klikt, word je doorgestuurd naar onze beeldbank, waar je het volledige dossier kan raadplegen.

Kladversie van een resolutie voor het congres van Kopenhagen, 1910. (Amsab-ISG, Gent)

De bibliotheekcollectie

Ellena Franquet, bibliothecaris, Amsab-ISG

Van de uitgebreide bibliotheek van Huysmans zijn meer dan 2500 boeken en 700 kranten- en tijdschriftentitels opgenomen in de collectie van Amsab-ISG. Veelvoorkomende thema's zijn onder meer socialisme en de (internationale) arbeidersbeweging, socialistische pers uit binnen- en buitenland, onderwijs, oorlog en pacifisme, de Joodse gemeenschap en cultuur, de Vlaamse beweging ... Kortom, een weerspiegeling van zowel de politieke carrière als de persoonlijke interesses van Camille Huysmans.

Twee opvallende deelcollecties zijn het vermelden waard. De collectie muziekpublicaties toont Huysmans als gepassioneerd muziekliefhebber en zanger. Je vindt er niet enkel boeken rond muziek en muziekgeschiedenis terug, maar ook partituren en liederenbundels met strijd- en volksliederen, van collecties kerstliederen tot bladmuziek voor *Prolétaires unissez-vous* en *L'Internationale* en van liederenbundels van de Arbeiders Jeugdcentrale tot een bundel van het feestspel *De kraaiende haan*, met liedteksten gebracht in het Sportpaleis ter gelegenheid van de 80e verjaardag van Camille Huysmans.

Daarnaast komt zijn achtergrond in taal- en letterkunde tot uiting in de diverse publicaties rond taal, literatuur, folklore en legenden, waarbij natuurlijk zijn eigen schrijfsels over deze thema's, zoals zijn werk *Vier kerels: Reinaert en Uilenspiegel, de demon en de duivel*, vertegenwoordigd zijn. Camille Huysmans was een bewonderaar van Tjil Uilenspiegel en Reinaert de vos, twee vaak terugkomende personages in zijn verzameling: van Uilenspiegel alleen al zijn er diverse anderstalige uitgaven (voor de talenkno-

Covers van enkele boeken uit de bibliotheek van Camille Huysmans. (Amsab-ISG, Gent)

bels ook beschikbaar in het Lets en Pools) en edities geïllustreerd door onder meer Frans Masereel, Albert Delstanche en René De Pauw. Het zwaargewicht van de collectie is een editie van IJlenspiegel van 12 kilogram met gouaches van Paul Klein, aan Huysmans geschonken door toenmalig eerste minister Theo Lefèvre voor kerst 1964. Een heel stuk lichter maar minstens even prachtig is een verzameling Reinaert-illustraties van Henri Van Straten, in 1938 geschonken door de kunstenaar zelf aan Camille Huysmans als cadeau voor diens kleinzoon.

Naast deze thema's kwamen ook publicaties naar boven die niet pasten binnen het collectieprofiel van onze bibliotheek. Het ging hoofdzakelijk om een collectie kunstboeken en romans van Camille zelf, en de bibliotheekcollectie van dochter Sara Huysmans met hoofdzakelijk Franstalige literatuur. Deze boeken kregen in 2020 een nieuwe thuis in de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience in Antwerpen. Die zal na verwerking een fondslijst opstellen om aan de catalogus van Amsab-ISG toe te voegen. De bibliotheekstukken die wel opgenomen werden, vind je in onze onlincatalogus met de zoekterm 'Bibliotheek Camille Huysmans'.

De fotocollectie

Rita Calcoen, collectiemedewerker, Amsab-ISG

De collectie bestaat uit duizenden foto's, zowel van het privéleven van Huysmans als van zijn indrukwekkende politieke carrière. De oudste foto dateert van 1866 en is een groepsfoto van het Internationaal Arbeiderscongres te Genève. De recentste is een foto van dochter Sara en zoon Paul Huysmans met diens zoon (en dus Camilles kleinzoon) Jean-Dominique in 1976.

Omvangrijke fotocollecties zoals deze worden in de meeste gevallen nooit volledig online ontsloten, dus gedigitaliseerd en op stukniveau beschreven. Dat is niet alleen bijzonder arbeidsintensief, maar ook niet altijd even relevant. Daarom maakten we met veel zorg een representatieve selectie. Een volledig overzicht van die selectie, een 760-tal foto's, vind je via <http://opac.amsab.be/MyResearch/MyList/614>.

De rest van de collectie die niet online terug te vinden is, is opgeborgen volgens de oorspronkelijk toegekende thema's, zodat elke foto toch te traceren is.

Burgemeester Camille Huysmans ontvangt een groep mijnwerkers op het stadhuis van Antwerpen, 1934. (Amsab-ISG, Gent).